

VIKINGAR

På resa med långskepp

Långskeppen kom fram ur dimman, och drakhuvudena i fören klargjorde syftet med landstigningen. Tumult och skräck spred sig bland människorna på stranden. Vikingarna hade rykte om sig att vara krigare från havet som kom för att plundra och döda. Ryktet sade dock inte allt om de modiga och påhittiga nordbor som gav sig ut till havs och förde med sig en rik kultur och spännande mytologi till områden på andra sidan Atlanten.

Innehåll

Före kristendomen	2
Vikingagårdar	4
Krigare till havs	6
Överfall och plundring	8
Skickliga skeppsbyggare	10
Island – en ny värld	12
Ett grönt land	14
Resa till ett nytt land	16
Vikingatiden tar slut	18
Testa dina kunskaper	20
Spännande fakta	24

DVD-symbolen finns på flera ställen i boken och markerar sådant som är av särskilt intresse i filmen.

Före kristendomen

På 700-talet var människor i Europa vana vid krig, men de var inte förberedda på nordbornas attacker. Vikingarna kom från Europas mest avlägsna delar, det område som idag kallas Skandinavien. De flesta nordbor var jordbrukare som sällan lämnade sina gårdar, men ett fåtal krigare och stormän gav sig ut på resor till sjöss för att handla eller plundra. En del bosatte sig också i nya områden. Ordet viking användes oftast om krigare från det som idag är Norge och Danmark medan krigare från Sverige kallades varjager eller ruser.

Värt att veta

Handla eller plundra?

Ordet "viking" kommer av det fornnordiska ordet *vikingr*, vilket i sin tur troligen härstammar från *vik*. Kanske syftar namnet på att sjökrigarna brukade ligga på lur i vikar. Ordet kan också ha att göra med handel och betyda köpman. Långfärder i syfte att bedriva handel eller att kolonisera nytt land kallas ibland vikingatåg. Arkeologiskt sett är det svårt att skilja mellan skatter förvärvade genom plundring och skatter förvärvade genom handel.

ENÖGD GUD Oden hade bara ett öga eftersom han hade offrat det andra i Mimers brunn för att bli vis.

Nordbornas gudar

För vikingarna var Oden den högste guden. De trodde att han, tillsammans med sina bröder, hade skapat världen från jätten Ymers kropp. Oden var vishetens och krigets gud, och han hade bara ett öga. Hans hustru Frigg var en modergudinna. Tor, åskguden, var en av Odens söner eller bröder. Han fick ständigt försvara sin fars skapelse mot jättarna. Jätten Loke levde med gudarna, men han var en listig figur som ofta ställde till problem.

VILLIGT IN I DÖDEN På den här bildstenen färdas de döda hjältarna från slagfältet till festen i Valhall.

Valhall

Vikingarna hade en krigisk syn på livet och världen. Vanliga människor kom till underjorden när de dog, men de som dog i strid fick komma till Valhall, Odens festsal. Gudarna och de flesta hjältarna i myterna var krigare som kämpade för att försvara sina samhällen mot jättar och monster. Berättelserna om vikingarna lyfter fram deras mod i strid och skicklighet i krigföring.

Att läsa runor

Under vikingatiden, cirka 800–1050, använde man ett alfabet med tecken som kallas runor. Det äldsta runalfabetet hade 24 tecken, men senare utvecklades ett alfabet med 16 tecken. Man ristade runorna med raka linjer i sten, trä eller ben. Med runorna kunde man markera att man ägde mark, byggnader och föremål eller skriva hyllningstexter till avlidna släktingar.

RUNSTAV De första sex runorna på den här benbiten står för *futhark* – namnet på runalfabetet.

VISSTE DU?

Inga skriftliga källor

De enda direkta källorna till mytologin är bilder som ristats på stenar, trä och ben samt föremål som man hittat. Det var inte förrän på 1200-talet som skriftliga källor uppkom. Den isländske stormannen Snorre Sturlasson skrev *Den prosaiska Eddan* på 1220-talet där han berättade om de fornnordiska gudarna.

Vikingagårdar

Fjälltrakterna och de stora skogarna var inte lämpliga platser att bosätta sig på. Under vikingatiden levde därför de flesta människorna längs kusten och vid sjöarna och färdades främst till sjöss. Nordborna var oftast fredliga jordbrukare som odlade grödor och höll boskap.

Livet på en gård

De flesta nordbor hade sitt hem på en gård. Den typiske gården bestod av ett långhus där man åt och sov, och där djuren fick vara på vintern. I huset förvarades mat och redskap. På gården fanns också små grop-hus där man tillverkade redskap, vapen och kläder. Ibland byggdes en särskild byggnad där man offrade till gudarna.

LÅNGHUS Det här är en rekonstruktion i Danmark av ett typiskt långhus från vikingatiden. Ett långhus var 5-7 m brett och 15-75 m långt.

Värt att veta

Hemvävt

Vikingatidens människor var klädda i enkla särkar av ylle eller lin och yllekappor som kvinnorna vävde. Skorna var av tunt läder. De visade vilken ställning man hade och var ibland smyckade med broscher.

KAM Både män och kvinnor kammade sig ofta för att hålla löss och andra småkryp borta.

Skickliga hantverkare

Vikingatidens hantverkare var mycket skickliga. De tillverkade redskap och vapen i järn – och vackra smycken i guld, silver och koppar. De var också bra på att snida och gjorde konstfulla föremål av horn, ben och trä. Deras skicklighet i träsnide syns bäst i de utsmyckade orm- eller drakhuvud som prydde fören på långskeppen.

SILVERBROSCH

Denna snirkliga brosch är utsmyckad med silver och niello, en blandning med svavel som användes till svart dekor. Tekniken användes först i forntidens Egypten.

SKRÄMMANDE

SKÖNHET Träsnidarnas arbete präglades av skicklighet och fantasi, som det här snidade djurhuvudet från skepps-graven i Oseberg i Norge.

På jakt efter rikedomar

Det var ont om odlad mark, och stormännens söner och andra unga män som ville utmärka sig eller inte kunde få en egen gård tvingades ge sig ut i världen för att söka sin lycka. En del försökte skaffa rikedomar genom att plundra i främmande länder, andra bosatte sig i avlägsna trakter och byggde upp ett nytt liv. Ibland gjorde de både och.

Krigare till havs

Vikingarna gav sig iväg för att handla, plundra, utforska och bosätta sig i den kända världen – och bortom den. Danska vikingar seglade längs den frisiska kusten till England medan norska vikingar gav sig av västerut, över Atlanten. Svenska varjager färdades österut ända till Svarta havet.

SKATTER I gravar från vikingatiden har man hittat mynt ända från Bagdad. De visar att vikingarna hade handelsutbyte med människor långt österut.

Handelspartner

Att plundra gav inga regelbundna inkomster, men vikingarna blev duktiga på att handla och köpslå. Exempelvis skaffade de sig silver, den viktigaste metallen för handel, genom att byta slavar mot arabiskt silver.

793

ANFALL!
Vikingar plundrar Lindisfarne, ett kloster i England.

800

ÖSTERUT
Varjager följer floderna in i Ryssland.

840-860

RÄDER VID MEDELHAVET
Anfall mot södra Europa och norra Afrika.

860

SVARTA HAVET
Konstantinopel attackeras.

870

ISLAND
En bosättning anläggs på Island.

983

GRÖNLAND
Erik Röde tar sin tillflykt till Grönland.

1000

VINLAND Leif Eriksson når det som idag är Newfoundland.

1066

ERÖVRING England avvärjer en invasion från Norge, men besegras av normander.

1350

TILLBAKAGÅNG
Bosättningen på västra Grönland överges.

1450

SLUTET
Vikingarna lämnar Grönland.

Överfall och plundring

I många kloster i Europa bad man böner med orden "Herre, bevara oss från nordmännens raseri ...". Det råder ingen tvekan om att vikingarna kunde vara skoningslösa och att de besegrade allt motstånd.

Havets vargar

Vikingarna slog till utan förvarning, oftast med bara ett eller två långskepp. Eftersom anfallen kom överraskande och med stor kraft lyckades de oftast. Krigarna satte eld på hus, raserade kyrkor, stal föremål, tog fångar och drev bort boskap. De var sedan snabbt tillbaka ombord innan något motstånd hunnit organiseras.

Värt att veta

Vikingarnas långskepp var smala, grunda och lätta. De kunde ta sig fram långt upp i floderna, vilket gjorde det möjligt att anfälla städer i inlandet, exempelvis Paris. Svenska vikingar seglade längs ryska floder i österled ända till Svarta havet. Ibland fick de dra fartygen över land mellan vattendragen.

SNABBA RÄDER

En vikingaflotta med långskepp, eller drakskepp, var säkert en skrämmande syn när fartygen snabbt jagade fram över vattnet.

8

INGEN NÅD Den här gravstenen framför ruinerna av klostret Lindisfarne visar vikingarnas framfart.

Brutala attacker

Vikingarna tvekade inte att döda människor, men ibland tog de gisslan för att få en lösensumma. Englands kung Ethelred II försökte hålla vikingarna borta genom att under många år betala *danagäld*, en sorts lösensumma.

VAPEN FÖR STRID

Krigarnas viktigaste vapen var svärd, spjut och stridsyx.

Ett engelskt kloster

Den 8 juni 793 förstördes klostret på Lindisfarne vid en räd av hedniska män som plundrade och dödade. Det var inte bara en fruktansvärd attack mot ett av de rikaste och mest berömda klostren i Europa, utan de kristna ansåg också att det var ett angrepp på deras tro.

STATUSSYMBOL
En utsirad hjälm var ett synligt tecken på bärarens ställning och rikedom.

Redo för strid

Många vikingar använde en tung stridsyx som kunde spräcka motståndarnas skalle. De hade en rund sköld, och vissa bar en ringbrynja som skyddade kroppen. En del var klädda i särkar av björnskinns och eggade upp sig själva till ursinnigt raseri – något som ligger bakom ordet *bärsärk*.

9

Skickliga skeppsbyggare

Vikingarnas långskepp var lätta att känna igen, bl a på det utsirade drak- eller ormhuvudet i fören, som satte skräck i människor. Nordborna var skickliga skeppsbyggare som anpassade traditionella tekniker och utvecklade enastående fartyg för krig, handel och upptäcktsfärder.

Fartyg för varje tillfälle

Långskeppen kallades drakskepp. De var smala och strömlinjeformade och byggda för att segla snabbt. De gick inte djupt och kunde därför ta sig in i inlandet via floder och vattendrag. Breda fraktskepp transporterade varor längs kusterna och användes för resor över Atlanten.

FALLANDE TRÄD! Normander faller träd för att bygga skepp i den här scenen från Bayeuxtapeten.

VISSTE DU?

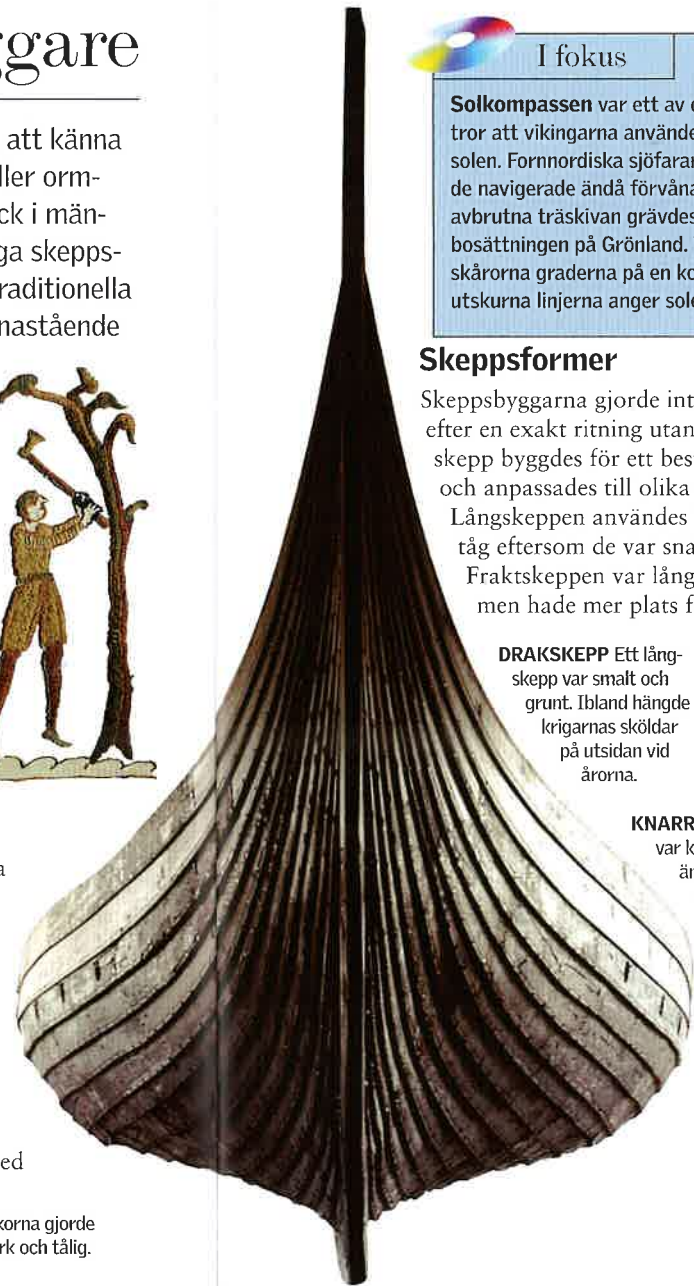
Ordens ursprung

De korta och breda fraktskeppen kallades knarrar. Det fornnordiska ordet "knar" kommer från "knarra" och syftar antagligen på att trävirket knarrade under färden. Långskeppen kallades också "snäckor". Ordet "drakskepp" anspelar på det smidade djurhuvudet i fören. Det är lite missvisande eftersom det ofta är ett ormhuvud som avbildas.

Kraft och elegans

Vikingaskeppen var eleganta och smidiga eftersom de var klinkbyggda av överlappande ekplankor. Skeppsbyggarna gjorde först kölen av en enda trädstam. Sedan arbetade de sig utåt och lade en plank i taget delvis över den föregående. Springorna mellan plankorna tätades med djurhår och kåda.

KLINKBYGGD De överlappande plankorna gjorde konstruktionen stark och tålig.

I fokus

Solkompassen var ett av de redskap som forskare tror att vikingarna använde när de navigerade efter solen. Fornnordiska sjöfarare hade inga sjökort, men de navigerade ändå förvånansvärt rätt. Den här avbrutna träskivan grävdes fram vid den östra bosättningen på Grönland. Troligen motsvarar skårorna graderna på en kompass, och de utskurna linjerna anger solens bana.

Skeppsformer

Skeppsbyggarna gjorde inte skeppen efter en exakt ritning utan varje skepp byggdes för ett bestämt syfte och anpassades till olika farvatten. Långskeppen användes för krigståg eftersom de var snabba. Fraktskeppen var långsammare men hade mer plats för varor.

DRAKSKEPP Ett långskepp var smalt och grunt. Ibland hängde krigarnas sköldar på utsidan vid årorna.

KNARR Fraktskeppen var kortare och bredare än långskeppen och gick djupare. Mitt i skeppet fanns ett öppet lastutrymme, och i fören och aktern satt åror.

FÅRING Den här roddbåten hade fyra åror och togs kanske med på större skepp. Den var utrustad med segel och en styråra.

Island – en ny värld

Under flera årtionden seglade vikingarna allt längre bort över norra Atlanten i sina knarrar. Från Orkneyöarna och Shetlandsöarna tog de sig till Färöarna omkring år 825, och år 860 hade de nått Island.

Bara att ta för sig

När de första vikingarna kom till Island var landet obebott. Den som ville kunde röja lite mark och skaffa sig en ställning som storman. De första bosättarna blev en överklass på Island och alla som kom dit efter dem fick anpassa sig eller ta strid med de här grundarna.

LANDSKAP I FÖRÄNDRING

Idag finns inga spår av de skogar som vikingarna såg när de anlände över havet.

Värt att veta

Islands inland präglas av ett dramatiskt och ogästvänligt landskap med vulkaner, gejsrar och andra heta källor. De första bosättarna slog sig ner längs kusten där det fanns gott om skog. De fällde träd för att få timmer och plats för betesmark och åkrar. De hade boskap som de fört med sig från hemlandet och planterade spannmål, särskilt korn.

RÖKVIK Reykjavik har fått sitt namn efter de rykande, heta källor som finns nära staden.

Frihetens land?

Överklassen ville gärna visa sin makt, men de arkeologiska bevisen tyder på att samhället var ganska jämlikt. Ingen var mycket rikare än någon annan. Viss demokrati fanns. Alla fria män, inte kvinnor och trälar, hade rätt att yttra sig vid Alltinget som samlades varje år.

I fokus

De isländska sagorna. vikingarnas episka berättelser, fördes vidare muntligt innan de slutligen skrevs ner från 1100-talet till 1300-talet. Vissa sagor handlar om gudar och gudinnor, andra redogör för långresor och några berättar livfullt om vardagslivet.

HANDSKRIFT En samling isländska sagor, *Flateyjarbók*, skrevs ner och illustrerades i slutet av 1300-talet.

BONDGÅRD En typisk bondgård bestod av små byggnader grupperade runt ett torvtäckt bostadshus.

Borta men hemma

Troligen slog sig ungefär 20 000 människor ner på Island under en period på 60 år under 800-talet och början av 900-talet. I mitten av 900-talet bodde cirka 60 000 invånare på ön. De flesta kom från Norge och troligen var Ingolf Arnarson från Norge den förste bosättaren. Till Island kom också andra nordbor och även kelter från Brittiska öarna. De förde med sig utländska trälar, d v s slavar, som de ofta hade tagit till fånga under sina krigståg i Europa.

VISSTE DU?

Enligt en legend fick de första bosättarna höra talas om Island av irländska munkar som hade upptäckt en ö långt norrut där det var ljusst hela natten på sommaren. Det är också möjligt att irländska eremiter hade slagit sig ner på Island men lämnade ön när vikingarna anlände. Det finns dock inga arkeologiska spår efter dem.

Ett grönt land

Den man som ledde vikingarna till Grönland kallades Erik Röde eftersom han hade rött skägg. Han hade blivit förvisad från Norge efter att ha dödat en man och tog sin tillflykt till Island. År 982 blev han fredlös på grund av en fejd, och då gav han sig iväg västerut.

VINDFLÖJEL Denna satt i fartygets för och visade vindriktningen.

Värt att veta

Namnet Grönland ansågs länge vara missvisande, och vissa forskare menade att Erik Röde hade förskönat bilden av ön för att locka bosättare. Numera vet vi att klimatet på den tiden var mildare än idag, och att marken troligen var grönare och bördigare med gräsbevuxna betesmarker och småvuxna skogar med björk, pil och vide.

CENTRAL HÄRD Den här rekonstruktionen av Eriks långhus visar den typiska, långa eldstaden i mitten. Elden gav både värme och ljus.

Upptäckare på flykt

Erik hade hört berättelser om ett land väster om Island. Det hade siktats från ett skepp som kommit ur kurs. Erik upptäckte ön ca år 983 och återvände till Island full av entusiasm för att övertala bosättare att ansluta sig till honom och flytta till det som han kallade Grönland. Den första gruppen anlände till ön år 986.

I fokus

Kristendomen hade fått fotfäste i bosättarnas hemtrakter, och det var bara en tidsfråga innan den skulle bli populär på Grönland. Erik Röde var själv tveksam, men hans hustru var kristen och övertalade honom att bygga en kyrka. Grönlänningarna handlade med många delar av Europa och betalade tionde till påven.

RUIN En kyrka från vikingatiden.

BRATTALID Utgrävningar av Erik Rödes gård avslöjar att vikingar tidigt bosatte sig där. Vid kyrkan i närheten är 155 personer begravda.

JAKT Den västra bosättningen var troligen bas för jakt på valross.

Två bosättningar

Det fanns två bosättningar på Grönland, och gården Brattalid låg i den östra. Den östra bosättningen var större och marken bördigare. Man har hittat rester av 400 gårdar. På gårdarna hade man nötkreatur och får, medan getter troligen betade på de magrare markerna runt den västra bosättningen.

Resa till ett nytt land

Leif Eriksson var lika rastlös som sin far, och ca år 1000 gav han sig iväg söderut. Han passerade Baffinön och Labrador innan han kom till ett område som han kallade Vinland. Ordet kan betyda betesmark.

Leif landstiger

År 1960 grävde arkeologer ut en plats som troligen var den bosättning Leif grundade, nämligen L'Anse aux Meadows i norra Newfoundland i Canada. Gräskullar markerar grunden för åtta byggnader från den tid då Leif Eriksson levde.

HJÄLTEN LEIF En staty från Mariners' Museum i Virginia i USA.

L'ANSE AUX MEADOWS Här hittades denna nål från vikingatiden.

Bosättarnas liv

Bosättarna levde i tät gemenskap. De tidigare skeppskamraterna arbetade, åt och sov tillsammans och hade inte mycket till privatliv. De grävde upp järnmalm från myrar i närheten och smälte den, och de högg timmer som de skeppade till det trädlösa Grönland.

Rivaliserande folk

Vikingarna antog att ingen levde i det ”nya” land de hade funnit. Men på öarna utanför Newfoundland i norr levde indianfolket beothuk. På fastlandet längre söderut fanns micmac och maliseet. Vikingarna kallade alla för *skrälingar* vilket syftade på svaga och klena personer, men det överensstämde inte med verkligheten.

I MINORITET Vikingarna fruktade indianfolken, som de här beothukerna.

I fokus

Att resa längs Amerikas östkust skulle ha varit möjligt för vikingarna i bra väder. Kanske vågade de sig så långt söderut som till det som idag är New York eller till Mexiko. Man har byggt kopior av skepp och seglat längs dessa rutter. Bilden visar en kopia av Osebergsskeppet.

Vikingatiden tar slut

I Skandinavien började större kungariket ta form. Kanske var det inflyttandet från kristendomen som gjorde att vikingarna alltmer övergick till handel snarare än krigståg. Dagarna var dock räknade för bosättarna på andra sidan Atlanten.

KONKURRENS Förhållandet till inuiterna, som också jagade säl och valross, försämrades.

Attackerade

Vikingarna på Grönland hankade sig fram, men livet blev allt svårare. Dessutom anfalls bosättarna av inuiter som flyttade söderut när klimatet på ön blev kallare. På 1400-talet övergav nordborna till slut bosättningarna på Grönland.

Nedgång

Under 1000-talet fick de danska kungarna allt större inflytande i Norge, och bosättningarna i väster blev alltmer isolerade, särskilt de på Island och Grönland. De lyxvaror som tidigare exporterats från Arktis (elfenben från valrossar och päls) kunde man nu lättare få tag på genom handel med Ryssland.

KLIMATFÖRÄNDRING

Från 1200-talet och framåt började det bli allt kallare. Hammarna frös och tjälen dröjde kvar i marken allt längre. Bosättarna lämnade då stegvis Grönland.

Ett sista avtryck

Vikingatiden avslutades med ett kraftfullt avtryck i historieböckerna. År 1066 erövrades England av normanderna. De kom från Frankrike och talade franska, men var ättlingar till nordbor vilket också gett dem deras namn.

VIKINGAARV De normandiska skeppen som avbildades på Bayeuxtapeten avslöjar normandernas släktskap med vikingar.

Veckans dagar

Arvet från vikingarna lever kvar i många ord, inte minst för veckodagarna. Tisdag är uppkallad efter krigsguden Tyr, onsdag har fått sitt namn efter guden Oden, torsdag syftar på Tor och fredag har med Frigg att göra, modergudinnan.

EVIGT LIV Åsguden Tors namn lever kvar i ordet torsdag.

Värt att veta

Islänningarna skötte länge sig själva. De handlade med Norge men styrde på egen hand och fattade beslut vid Alltinget. Först på 1200-talet störtades den här tidiga demokratin av en liten grupp inflytelserika familjer som tog makten. De stred emellertid så mycket insemellan att de till slut var tvungna att vända sig till Norge. År 1264 accepterade de den norske kungen som sin härskare. Dagens islänningar är ättlingar till de här vikingarna.

Testa dina kunskaper

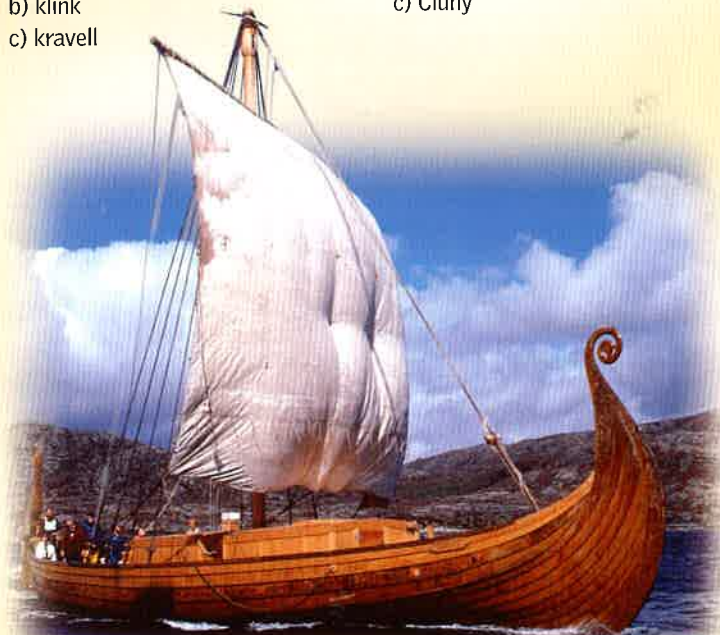

1 Vad hette åskguden under vikingatiden?

- a) Oden
- b) Poseidon
- c) Tor

2 Vad kallas den teknik som skeppsbyggarna använde för vikingaskeppen?

- a) flätverk
- b) klink
- c) kravell

3 Vad hette den viking som först bosatte sig på Grönland?

- a) Thorfinn Karlsefni
- b) Leif Eriksson
- c) Erik Röde

4 Vilket kloster anfördes 793?

- a) Montecassino
- b) Lindisfarne
- c) Cluny

Vad har du lärt dig om vikingarna i den här boken och från filmen?

5 När började vikingarna bosätta sig på Island?

- a) 760
- b) 860
- c) 960

6 Vilket område i Canada anses vara den trakt som vikingarna kallade "Markland"?

- a) Labrador
- b) Baffinön
- c) Newfoundland

7 Vad kallar man berättelserna om gudar och hjältar som skapades under vikingatiden?

- a) krönikor
- b) legender
- c) sagor

8 Vilken engelsk kung betalade danagäld för att försöka hålla vikingarna borta?

- a) Alfred den store
- b) Ethelred II
- c) Harald Godwinsson

9 På vilken ö låg gården Brattalid under vikingatiden?

- a) Island
- b) Grönland
- c) Newfoundland

10 Vilken metall handlade vikingarna helst med?

- a) guld
- b) järn
- c) silver

- 11** Vad var en knarr?
a) ett skepp
b) ett redskap
c) en storman

- 12** Vilken ögrupp bosatte sig vikingarna på 825?
a) Orkneyöarna
b) Shetlandsöarna
c) Färöarna

- 13** I vilket land bosatte sig normanderna först?
a) Danmark
b) Frankrike
c) England

- 14** Under vilket århundrade övergav vikingarna bosättningarna på Grönland?
a) 1200-talet
b) 1300-talet
c) 1400-talet

- 15** Vad kallade vikingarna ursprungsbefolkningen i Nordamerika?
a) indianer
b) skrälningar
c) troll

Vad har du lärt dig om vikingarna i den här boken och från filmen?

- 16** Vad var Valhall?
a) en fruktbarhetsgudinna
b) en bostad
c) en plats för hjältar som dött i strid

- 17** Vad var Alltinget?
a) ett redskap
b) ett navigationsinstrument
c) en sorts riksdag

- 18** Vad var en särk?
a) ett svärd
b) ett skepp
c) ett klädesplagg

- 19** Vem anses ha varit den förste som slog sig ner på Island?
a) Ingolf Arnarson
b) Leif Eriksson
c) Floki Vilgerdason

- 20** Under vilket århundrade ägde de första vikingatågen rum?
a) 700-talet
b) 800-talet
c) 900-talet

Svaren finns på sidan 24.

Testa dina kunskaper svar på fråga 1-20

- 1:c När Tor svingade hammaren gick åsken.
 2:b Klink innebär att plankorna överlappar.
 3:c Han grundade ett jordbrukssamhälle.
 4:b Det låg på ön Holy Island utanför England.
 5:b Vid mitten av 900-talet fanns det inte längre mer mark att fördela.
 6:a Markland betyder "skogsländ".
 7:c Sagorna blandade fakta och myter.
 8:b Den första betalningen gjordes år 856.
 9:b Erik Röde kom till ön år 983.
 10:c De bytte till sig silver mot trälar och päls.
- 11:a Ett brett och kort fraktskepp.
 12:c Färöarna ligger ungefär halvvägs mellan Norge och Island.
 13:b De erövrade England år 1066.
 14:c Det skedde efter en lång nedgångsperiod.
 15:b Ordet syfter på en svag och klen person.
 16:c Det var också Odens festal.
 17:c Alltinget hölls varje år på Island.
 18:c En sorts lång tröja eller skjorta.
 19:a Bland bosättarna fanns även kelter och slaver.
 20:a Den första råden riktades mot Lindisfarne 793.

Spännande fakta

• Det är en myt att vikingarna bar hjälmar med horn. Istället hade krigarna enkla, rundade hjälmar som gjorde att svärdshugg uppifrån gled av hjälmen utan att skada huvudet.

• I Roskildefjorden i Danmark sänkte vikingarna en gång sina skepp för att hindra fiender från att ta sig in i hamnen.

• När vikingarna anföll klostret Lindisfarne år 793 rövade de bort en värdefull bönbok som de sedan "höll som gisslan".

• Man har hittat klotter från vikingatiden på väggarna i kyrkan Hagia Sofia i Konstantinopel (nuvarande Istanbul). I en inskription står:

"Halfdan ristade dessa runor".

• Vikingarna handlade med avlägsna områden. Vid utgrävningar i Skandinavien har man funnit mynt från Bagdad, buddhafigurer från Indien och silke från Kina.

Webbplatser

www.historiska.se/historia/journalerna/vikingar/
 Historiska museet i Stockholm har en innehållsrik webbplats med material om vikingatiden, inte minst skildringar av vardagslivet för män, kvinnor och barn.

www.khm.uio.no/utstilling/faste/vikingskipene/
 På den här norska webbplatsen från vikingaskeppsmuseet på Bygdøy kan man se bilder som tydligt visar hur vikingaskeppen var byggda och fungerade.

www.ts.skane.se
 På webbplatsen Terra Scania finns livfulla "ögonvittnesskildringar", exempelvis från en träkvinna under vikingatiden.

Bildkällor

- s = sidor, n = mellan, m = mellan, v = vänster, h = höger
- s. 1 n: The Art Archive/Historiska Museet, Stockholm
 c: Alamy Images/Siggeir Jonsson/Newsphoto
- s. 2 m: The Bridgeman Art Library/Royal Library, København
- s. 3 m: Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
 m: Science 1 100 1879/World of the Vikings/Ingham Museum/Vick Archaeological Trust
- s. 3-4 (bakgrund) Alamy Images/Gorm Stokkefjord
- s. 4 n: The Art Archive/Dagli Ört
 m: The Ancient Art & Architecture Collection/C.M.Dixon
- s. 5 m: York Archaeological Trust
 m: Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
 n: Werner Forman Archive/Vikingskipshuset, Bygdøy
- s. 6-8 (bakgrund) Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
- s. 6 m: Alamy Images/Wolfgang Kaehler
 m: Nationalmuseet, København
- s. 7 m: The Bridgeman Art Library/Bibliothèque Nationale, Paris
 m: Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
 m: Alamy Images/ndien tack
- s. 8 m: The Art Archive/Bibliothèque des Arts (Decoratifs, Paris/Dagli Ört
 n: The Museum of London/Heritage-Images
- s. 9 m: Corbis/Ted Spiegel
 m: The Art Archive/Historiska Museet, Stockholm/Dagli Ört
- s. 10 m: Alamy Images/The British Library
 m: Alamy Images/Musee de la Tapisserie/Erich Lessing
- s. 11 m: Nationalmuseet, København
 b: Illustration av Matthew White
- s. 10-11 m: Werner Forman Archive/Vikingskipshuset, Bygdøy
- s. 12 m: Werner Forman Archive/Stofnun Arna Magnússonar a Íslandi, Reykjavík
 m: Alamy Images/Helene Rogers
- s. 12-13 (bakgrund) Alamy Images/Dennis Cox
- s. 14 m: Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
 m: Alamy Images/GM Photo Images
- s. 15 m: Corbis/Wolfgang Kaehler
- s. 14-15 n: Werner Forman Archive
- s. 16 v: The Mariners' Museum, Virginia
 m: Alamy Images/Patrick Wall/Danita Delmont
 m: Ports Canada, Canadian Heritage
- s. 17 m: The British Library/Heritage-Images
 n: Alamy Images/Robert Harding Picture Library
- s. 16-17 (bakgrund) Faleyrabók, Stofnun Arna Magnússonar, Reykjavík
- s. 18 v: Corbis/Historical Picture Archive/Philip de Eay
- s. 19 m: Alamy Images/Musee de la Tapisserie/Erich Lessing
 v: The Bridgeman Art Library/Nationalmuseum, Reykjavík
- s. 18-19 (bakgrund) Getty Images/Peter Adams
- s. 20 n: Alamy Images/Robert Harding Picture Library
- s. 21 n: Werner Forman Archive/Stofnun Arna Magnússonar a Íslandi, Reykjavík
- s. 22 m: Alamy Images/Interphoto
 Peterbildagentur
 n: Alamy Images/Patrick Wall/Danita Delmont
- s. 23 n: Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
- s. 24 v: The Ancient Art and Architecture Collection/C.M.Dixon
 h: Werner Forman Archive/Staten Historiska Museet, Stockholm
- Framsida: Alamy Images/Ulfstein bild
- Baksida: v: Corbis/Ted Spiegel
 m: Werner Forman Archive/Vikingskipshuset, Bygdøy
 h: Alamy Images/Robert Harding Picture Library
- Dvd: v: The Art Archive/Historiska Museet, Stockholm
 h: Alamy Images/Ulfstein bild

Utgivaren har stödligt jag en att spåra rättighetshavarna till fotograferna i denna upplaga, men det kan ha varit svårt att göra så i varje enskilt fall. Vänligen kontakta utgivaren för ytterligare information.